

המכבה את הנר בשבת,

מפני שהוא מתירא מפני נכרים [כדוגמת הפרסים שלא היו מרשים ביום חגם להדליק נר אלא בבית עבודה זרה שלהם].

או שהוא ירא מפני ליסטים.

או מפני חולה שיש לו רוח רעה [מרה שחורה], ולא נחה דעתו אלא בחושך.

או שהוא מכבה את הנר מפני החולה כדי שישן [ובגמרא מפרש באיזה חולה איירי].

בכל אלו האופנים: פטור.

אבל אם מכבה את הנר, — מפני שהוא כחם על הנר, שחושש שאם יכלה השמן יתקלקל הכלי שמדליק בו.

או מפני שהוא כחם על השמן שלא יכלה, ורוצה להשתמש בו פעם אחרת.

או מפני שהוא כחם על הפתילה שלא תגמר⁽⁷⁹⁾.

בכל האופנים הללו: חייב משום מלאכת מכבה.

וזהו כדעת רבי יהודה שהעושה מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, ולכן אף שכוונתו בכיבוי היא רק לצורך השארת השמן, או

לצורך שמירת הפתילה שלא תגמר, ולא לצורך תיקון השמן או הפתילה, בכל אופן חייב.

רבי יוסי פוטר בכולן, אף באלו האחרונים, משום דהוי "מלאכה שאינה צריכה לגופה" שאינו חפץ בכיבוי לצורך הדבר המתכבה עצמו, אלא לצורך מטרה אחרת.

חזין מן המכבה את הנר כדי להכהב את הפתילה.

וטעמו: מפני שהוא עושה את הפתילה בכיבוי — פחם. שמעתה כשיבוא להדליקה פעם נוספת היא תדלק יפה, והוי מלאכה שצריכה לגופה.

גמרא:

ומדייקין: מדקתני סיפא דמתניתין, כחם על הנר חייב, שמע מינה: מתניתין — רבי יהודה היא, דאמר העושה מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. שהרי הכיבוי שבסיפא אינו נעשה לצורך גופו, לתקן את הפתילה, אלא למנוע את פקיעת הנר.

ואם כן, תיקשי: רישא דמתניתין, דקתני המכבה את הנר מפני החולה — במאי עסיקנא?

אי איירי במכבה לצורך חולה שיש בו סכנה

79. יש להקשות מדוע לא נאמר במשנה חס על הנר וכו' והדגיש התנא בלשונו כחם בכולם.

תירץ הגר"א שהרי אמרו חז"ל שמזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, חוץ מהוצאות שבת ויו"ט, שאם פוחת בהם פוחתין לו, ואם מוסיף מוסיפים לו. ונמצא שאם הוא מאמין

בדברי חז"ל אין לו לחוס כלל על הנר ועל השמן והפתילה, כי במה שמקמץ בכבוד השבת פוחתין לו, אלא שהוא בקטנות אמונתו חושב כאילו יש לו בזה רווח, ולכן כתב התנא חסם על הנר וכו' כי הרי באמת אין כאן רווח כלל. אמנם בתפארת ישראל על המשניות עמד על

ומבארין: **ההיא דרבי אושעיא** — בחולה שאין בו סכנה איירי, ומכל מקום אין איסורו מהתורה אלא מדרבנן, כיון שהכיבוי הזה הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, כיון שאינו מתקן בכך את הפתילה הנכבית, ואליבא דרבי שמעון היא, דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה מהתורה.

שאל שאלה זו לעילא [לפני] **מרבי תנחום דמן נוי** [מקום].

מהו לכבות בוצינא דנורא [גר דולק] **מקמי באישא**, מפני חולה, **ביומא דשבתא**?

וקודם שהשיב להם על שאלתם **פתח בדברי אגדה, ואמר**:

אנת, שלמה המלך — **אן היכן חכמתך, אן סוכלתנותך!** לאן הלכה חכמתך ובינתך?

לא דייד, שדברייך סותרין את דברי דוד אביך, אלא שדברייך סותרין זה את זה.

דוד אביך אמר: [תהילים קטו יז] **"לא המתים יהללו יה"**, ומשמע שהחיים הם עדיפים על המתים.

ואילו **את אמרת**: [קהלת ד ב] **"ושבח אני את המתים, שכבר מתו"**. ומשמעו שמשבח יותר את המתים.

ודברייך סותרים זה את זה: שהרי חזרת ואמרת: [שם ט ד] **"כי לכלב החי — הוא טוב מן האריה המת"**. והיינו, שגדולה מעלת

— מאי טעמא תני "פטור"? [שמשמעות "פטור" הוא שפטור מחיוב סקילה במזיד ומחיוב קרבן בשוגג, אבל אסור לעשותו מדרבנן, כדאמר שמואל לעיל ג א: "כל פטורי דשבת — פטור אבל אסור"]? והרי "מותר" — **מיבעי ליה למיתני**, שהרי פקוח נפש הוא?!?

ואי מתניתין איירי בחולה שאין בו סכנה — אמאי תני "פטור", שמשמעותו איסור דרבנן בלבד? והרי אליבא דרבי יהודה — **"חייב חטאת" מיבעי ליה למיתני**, דהא רבי יהודה מחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה!

ומבארין: **לעולם, מתניתין איירי, בחולה שיש בו סכנה** [וכמו כן שאר האופנים שנמנו ברישא "מפני נכרים או רוח רעה" איירי בחשש סכנה].

וכיון דהוי פיקוח נפש, **בדין הוא דהוה ליה ליתני "מותר"**, דמשמע לכתחילה.

והטעם שהמשנה נקטה לשון "פטור": **איירי דבעי למתני בסיפא**, במכבה מפני שהוא חס על השמן, **חייב — תנא נמי רישא "פטור"** [שהיא לשון נגדית למילה "חייב". ואמנם בחולה שיש בו סכנה מותר לכתחילה].

ומקשינן: **והדתני רבי אושעיא**: המכבה את הנר, **אם בשביל החולה שיישן — לא יכבה, ואם ככה פטור אבל אסור**. וקתני להדיא פטור אבל אסור, ולדברייך הא מותר לכתחילה?

נתקבלה, ואילו זכות האבות, שכבר מתו, עמדה להם לישראל.

דבר אחר: מנהגו של עולם, שר שהוא בשר ודם כשהוא גוזר גזרה, ספק אנשים מקיימין אותה, ספק אין אנשים מקיימין אותה. תמצי לומר מקיימין אותה, בחייו מקיימין אותה, אבל במותו אין מקיימין אותה. ואילו משה רבינו גזר כמה גזירות, ותיקן כמה תקנות, וקיימות הם לעולם ולעולמי עולמים.

ואם כן: וכי לא יפה אמר שלמה: "ושבח אני את המתים שכבר מתו".

[ואלו הן חלק מהגזירות והתקנות שגזר משה: א. גזר על הנתינים. ב. תיקן את [נוסח] ברכת הזן בשעה שירד המן. ג. תיקן שיהו קורין בתורה ודורשין בענינו של יום. ועיין בפירוש רב נסים גאון כאן].

דבר אחר: מאי דכתיב ושבח אני את המתים — כדרב יהודה אמר רב: דאמר רב יהודה אמר רב: מאי קרא דכתיב: [תהילים פו יז] "עשה עמי אות לטובה ויראו שונאי ויבושו".

אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: מחול לי על אותו עון של בת שבע.

אמר לו הקדוש ברוך הוא: מחול לך.

אמר לו דוד: עשה עמי אות בחיי ויראו שונאי, אלו המלעיגים עלי, שמחלת לי — ויבושו.

החי על המת. ונמצאו דבריך סותרים למה שאמרת "ושבח אני את המתים, שכבר מתו".

ותרין להו רבי תנחום דמן גוי: לא קשיא.

הא דקאמר דוד "לא המתים יהללו יה" — הכי קאמר: לעולם יעפוק אדם בתורה ובמצוות קודם שימות, משום שכיון שאדם מת — בטל הוא מן התורה ומן המצוות⁽⁸⁰⁾. ויותר אין להקדוש ברוך הוא שבח בו.

והיינו דאמר רבי יוחנן: מאי משמעות האי דכתיב [תהילים פח ו] "במתים חפשי"? כיון שמת אדם הוא נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות.

והא דקאמר שלמה: "ושבח אני את המתים שכבר מתו", הכי פירושו: שכשחטאו ישראל בחטא העגל במדבר, עמד משה לפני הקדוש ברוך הוא ואמר כמה תפלות ותחנונים לפניו. כדכתיב בפרשת עקב [דברים ט יח] "ואתנפל לפני ה' כראשונה ארבעים יום וארבעים לילה" [מהרש"א], ולא נענה לו. וכשאמר [שמות לב יג] "זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך" — מיד נענה.

ואם כן: וכי לא יפה אמר שלמה: "ושבח אני את המתים, שעסקו בחייהם בתורה ובמצוות, שכבר מתו" וראויים הם לשבח יותר מהצדיקים החיים.

שגדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם, שהרי תפילת משה בשעה שהיה חי לא

לקיים מצות בקבר? ותרין שזה בא לומר שמותר לקבור מת בכגד של כלאיים.

80. אומר המהרש"א מדוע לכאורה צריך ראייה לזה שמת פטור מן המצוות, והרי אי אפשר כלל

נודע שמחל לו, ורק לאחר שמת נודע שנמחל לו.

והיינו דכתיב התם: [מלכים א ח טו] "ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וילכו לאחליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו"

והכי פירושא דקרא:

"וילכו לאחליהם" — שמצאו נשותיהן בטהרה.

"שמחים" — שנהנו מזיו השכינה.

"וטובי לב" — שנתעברו נשותיהן של כל אחד ואחד וילדה בן זכר.

"על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו" — שמחל לו על אותו עון.

"ולישראל עמו" — דאחיל לחו על עון דאכלו ביום הכפורים. [כדאיתא בגמרא מועד קטן ט א אמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן: אותה שנה שחנכו את בית המקדש בסעודה, לא עשו ישראל את יום הכפורים, והיו דואגים ואומרים שמא נתחייבו שונאיהן של ישראל כלייה. יצתה בת קול ואמרה להם: כולכם מזומנין לחיי העולם הבא, ודרשו התם מקל וחומר להתיר אכילה ביום הכפורים].

ודקאמר שלמה: "כי לכלב החי הוא טוב מן האריה המת" — מאי היא?

ומבארין: כדרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב: מאי קרא דכתיב: [תהילים לט ה] "הודיעני ה' קצו ומדת ימי מוה היא, ארעה מוה חדל אני".

אמר לו הקדוש ברוך הוא: בחייך איני מודיע, אבל בחיי שלמה בנך אני מודיע שמחלתי לך.

והכי הוה: כשבנה שלמה את בית המקדש, ביקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים, דבקו שערים של בית קדשי הקדשים זה בזה ולא יכל להכניסו.

אמר שלמה עשרים וארבעה רננות [לשונות רנה ותפלה המוזכרים בתפלת שלמה], ולא נענה.

פתח שלמה ואמר: [שם כד ז] "שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד". רהטו, מיהרו בתריה אחריו, השערים — למיבלעיה. דסברי שעל עצמו אומר "מלך הכבוד", ולכך רצו לבולעו.

אמרו לו השערים: "מי זה מלך הכבוד"?

אמר לחו שלמה: "ה' עוזו וגבור".

חזר שלמה ואמר: "שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד, מי הוא זה מלך הכבוד? ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה", ולא נענה, ולא נפתחו לו השערים.

כיון שאמר: [דברי הימים ב ו מב] "ה' אלהים, אל תשב פני משיחך, זכרה לחסדי דוד עבדך" — מיד נענה ונפתחו השערים.

באותה שעה, נהפכו פני כל שונאי דוד [משפחות שאול ושמעון] כשולי קדירה מרוב הבושה. וידעו כל העם וכל ישראל שמחל לו הקדוש ברוך הוא לדוד על אותו עון של בת שבע.

ולא יפה אמר שלמה: "ושבח אני את המתים שכבר מתו", שבעוד דוד חי לא

כל יומא דשבתא, בכל שבת ושבת, הוה ל-ב יתיב דוד וגרים כולי יומא, כדי שלא יוכל מלאך המות להתקרב אליו, כיון שהתורה מגינה ומצילה.

ההוא יומא דבעי למינח נפשיה, שנגזר עליו שימות בו, קם מלאך המות קמיה, עמד לפניו. ולא יכיל ליה, להמיתו משום דלא הוה פסק פומיה מגירסא, שלא הפסיק ללמוד.

אמר מלאך המות: מאי אעביד ליה?

הוה ליה לדוד בוסתנא [גן אילנות] מאחורי ביתיה. אתא מלאך המות, סליק ובהיש, עלה ונענע באילני, כדי שישימעו קול משונה.

נפק דוד למיחזי מהו הרעש. הוה סליק בדרגא, ירד מדרגה, אפחית דרגא מתותיה, נשברה המדרגה שמתחתיו, אישתיק מלימודו, ונח נפשיה דודו.

שלח שלמה לבי מדרשא לשאול: אבא מת ומוטל בחמה, וכיצד מותר לטלטלו לצל כדי שלא יסריח, שהרי מת מוקצה הוא?

ועוד שאל: וכלבים של בית אבא רעבים, וצריך אני להאכילם בשר נבלה, וחושש אני שמא אסור לטלטלה משום מוקצה — מה אעשה?

שלחו ליה שתי תשובות לשתי שאלותיו:

אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! הודיעני ה' קיצו מה הן העתידות לבוא עלי.

אמר לו הקדוש ברוך הוא: גזרה היא מלפני שאין מודיעין קיצו של בשר ודם.

“ומדת ימי מה היא”, כמה הם ימי חיי?

אמר לו: גזרה היא מלפני שאין מודיעין מדת ימיו של אדם.

“ואדעה מה חדל אני” — באיזה יום אני חדל ובטל מן העולם?

אמר לו הקדוש ברוך הוא: בשבת תמות.

ביקשו דוד: אמות באחד בשבת, כדי שיוכלו להתעסק בקבורתי ובהספדי⁽⁸¹⁾.

אמר לו הקדוש ברוך הוא: כבר הגיע זמן מלכות שלמה בנך, ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא.

חזר ובקשו: אמות בערב שבת, קודם שיגיע זמנו של שלמה למלוך.

אמר לו הקדוש ברוך הוא: [תהילים פד יא] “כי טוב יום בהצריך מאלף” — טוב לי יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה, יותר מאלף עולות שעתידי שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח בגבעון ביום אחד, כדכתיב: “אלף עולות יעלה שלמה”.

ובעיון יעקב כתב הטעם מדוע רצה למות באחד בשבת, כי לגוף קשה מאוד ביציאת הנשמה, ובשבת שיש נשמה יתירה נמצא שצריך להוציא שתי נשמות, וזה קשה יותר, ולכן עיקר בקשתו היתה לא למות בשבת.

81. רש"י מפרש כדי שיוכלו להתעסק בי ובהספדי. והקשה השפת אמת שהרי אם ימות בשבת יעסקו בו ביום ראשון ויוכלו לעסוק בהספדו? ולכן פירש שלא רצה לבטל את העונג של אותה השבת שימות בה.